

Володимир Головченко

ІСТОРИКО-ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У статті розкрито сутність історико-інформаційної складової збройної агресії Російської Федерації проти незалежної України після перемоги Революції гідності. Історичний екскурс з часів Київської Русі засвідчує тенденцію правителів Московського князівства, царства, Російської імперії та радянського режиму вести проти України політику за аналогом, який сьогодні означений «гібридною війною». Сучасна політика Кремля лише підтверджує ментальну сутність ординської імперії, яка живиться виключно зовнішніми завоюваннями з використанням новітніх політичних технологій, попираючи міжнародне право.

Ключові слова: агресія, гібридна війна, держава, історія, незалежність, стратегія.

25-річний ювілей своєї незалежності Українська держава зустріла в стані неоголошеної війни з Російською Федерацією — державою-продовжувачем «почилого в Бозі» СРСР, зруйнованого насамперед завдяки суверенізації України та вибору українців, понад 90 % яких на референдумі 1 грудня 1991 р. висловились за самостійну і соборну державу. Світ дипломатично визнав незалежну Україну. І лише Росія, ця одвічна геополітична проблема України, й досі ставить під сумнів нашу державність, прагнучи до глобального перегляду статус-кво, встановленого за результатами холодної війни. Так сталося не в останню чергу й тому, що міжнародна спільнота й вітчизняний політикум не надто звертали увагу на висновки фахівців, що знаються на особливостях сучасних міждержавних відносин на пострадянських теренах.

М. Мандельбаум, колишній радник президента США В. Клінтона, у книзі «Світанок миру в Європі», виданій у 1996 р., аналізуючи кремлівську політику на пострадянському просторі, зауважив: «Сьогодні найнебезпечнішим місцем на континенті є кордон між Росією та Україною... Зусилля Росії, спрямовані на поглинання України цілком або її частини, чи на розпад цієї країни, що буде результатом цілеспрямованої політики відтворення великої Російської держави, чи то внаслідок будь-якого поєднання цих двох чинників... матимуть серйозні наслідки для всієї Європи. Вони можуть істотно пошкодити, а, ймовірно, навіть цілком знищити спільно вироблене після закінчення холодної війни відчуття безпеки. Росія після успішного поглинання України знову може стати міжнародною потугою, що вестиме політику експансії на

Захід і становитиме серйозну загрозу для цілої Європи»¹.

Утім, до цього застереження Захід не дослухався, нарощуючи обсяги фінансово-економічних і торговельних зв'язків із Росією. Навіть після «призупинення» в 2007 р. участі РФ у Договорі про звичайні збройні сили в Європі саме чільні учасники Європейського Союзу — ФРН, Франція та Італія — заблокували ухвалення Планів дій щодо членства (ПДЧ) у НАТО (Membership Action Plan) для України, Грузії й Македонії на квітневому 2008 р. саміті Альянсу в Бухаресті. Чотири місяці по тому ганебна реакція «Старої Європи» на російську воєнну агресію проти Грузії, мабуть, остаточно переконала президента В. Путіна в безкарності будь-яких агресивних дій на теренах колишнього СРСР. Офіційні Берлін, Париж і Рим тоді навіть позірно не звернули уваги на очевидні паралелі між Гітлером і Путіним, що відштовхувалися від тези про національне приниження Німеччини чи Росії, яке слід подолати й піднятися з колін шляхом загарбання сусідніх територій під гаслом захисту «співвітчизників» та «історичних прав».

Провівши Олімпійські ігри 2014 р. у Сочі (як і Гітлер у 1936 р. в Берліні), покликані піднести міжнародний престиж Росії, В. Путін, скориставшись ситуацією зміни влади в Україні внаслідок Революції гідності, вдався до агресії проти нашої держави, анексувавши Крим і розпочавши війну на Сході України, виставивши попереду зрадників-сепаратистів із числа місцевого населення. Але

¹ Mandelbaum M. The Down of Peace in Europe // Twentieth Century Fund Book. — New York: Priority Pr Pubns, 1996. — С. 112.

якщо в 1938 р. західні демократії пішли на ганебну Мюнхенську змову з Гітлером, зрадивши інтереси Чехословаччини й наснаживши фюрера на агресію та нову війну в Європі, то в 2014 р. попри всі старання Путіна й нерішучість ЄС такий сценарій не пройшов. Та й в Україні нападник зустрів не очікувано потужний опір, чого й близько не було в Чехословаччині.

Але спершу зловісний сенс руйнівних процесів, що розгорнулися в останню декаду лютого — на початку березня 2014 р. у Криму, а невдовзі й у східних областях України, мало хто розумів. Суспільство ментально й інтелектуально не було готове до такого кривавого розвитку подій. Українці вже звикли до дипломатичного, інформаційного, економічного й фінансового тиску з боку Росії, її перманентного втручання у внутрішні справи нашої держави, але всерйоз не передбачали початку справжньої війни. Коли Україна досить швидко втрачала контроль над своїми територіями, лише тоді на Заході заговорили про ведення В. Путіним гібридної війни.

Попри те, що гібридні війни мають свою історію, комплексне фахове опрацювання їх проблематики набуло актуальності у вітчизняній і західній політології міжнародних відносин лише з початком активної фази гібридної агресії РФ проти України. Як зазначив директор Національного інституту стратегічних досліджень В. Горбулін, науковцями мають бути додатково досліджені та опрацьовані «генеза формування російської концепції “гібридної війни”, етапи її розгортання, складники, стан реалізації “гібридного” протистояння в Україні та можливі напрямки протидії планам Російської Федерації в цій сфері»². Автор у низці публікацій розглянув витoki й особливості збройної агресії Кремля після перемоги в Україні Революції гідності³. Але історико-інформаційна складова гібридної війни Росії проти Української держави тривалий час залишалася поза увагою вітчизняних дослідників.

Пафосні епітети про нібито «спільне минуле», «тісне переплетіння історичних доль», «глибоке

² Горбулін В.П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу // Стратегічні пріоритети. — 2014. — № 4 (33). — С. 6.

³ Головченко В.І. «Новоросія»: містифікація й реалії // Наук. записки Міжнарод. гуманітар. ун-ту : зб. матер. Першої міжнародної мультидисциплінарної конференції Міжнарод. гуманітар. ун-ту, 15 травня 2015 р. — Одеса : Фенікс, 2015. — Вип. 23. — С. 142–146; Головченко В.І. «Новоросія» чи Україна? (Українсько-російський державний кордон у ретроспективі) // Наук. записки Ін-ту політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. — К. : ІПЕНД, 2015. — № 1 (75). — С. 231–243; Головченко В. Витoki агресивності зовнішньої політики Росії // Київ. іст. студ.: науковий журнал. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 2. — С. 68–75; Головченко В., Дорошко М. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження. — К. : Ніка-Центр, 2016. — 184 с.

усвідомлення нерозривної єдності», «братне походження й родинні зв'язки» не втомлюються повторювати щодо розвитку українсько-російських стосунків всі кремлівські державники, політики, політтехнологи й абсолютна більшість інтелектуалів Російської Федерації. На жаль, і досі від них не відстає помітна частина української еліти (як у столиці, так і в регіонах), ураженої хронічним вірусом меншовартості. Насправді ж такі голосні заяви не витримують навіть елементарної політико-історичної перевірки і не що інше, як відверта ідеологічна маніпуляція, покликана «аргументувати» стратегічні наміри Кремля будь-що втримати Україну на своїй геополітичній орбіті. Вони не мають нічого спільного зі справжньою канвою українсько-російських взаємин, що є нескінченним потоком гострих непорозумінь і збройних конфліктів.

Починаючи з часів княжої Русі, протистояння ніколи не вщухало з огляду на питомі відмінності між українським світом як органічною частиною Європи та російським, побудованим на цілком інших цивілізаційних засадах. Візитівкою українсько-російських взаємин є не обопільне усвідомлення нібито спільності історичних коренів з часів Київської Русі (чи належності до «одного народу»), а, навпаки, постійна протидія українства планам Росії (Московії) поглинути Україну.

Внаслідок кривавого трагічного процесу «збирання» спершу «руських», а потім і сусідніх земель початкова російська держава, яка, за даними В. Ключевського, у 1462 р. контролювала територію у 430 тис. км², у 1914 р. вже охоплювала 22 млн. 429 тис. км², тобто в середньому збільшувалася на 130 км² щодня(!)⁴. Водночас із територіальним зростанням розбудовувалася гігантська управлінська машина, поступово перетворюючись на «річ-для-себе», зорієнтовану на власне самоствердження шляхом тотального одержавлення всіх сфер життя.

Насильницька вестернізація Петра I не змінила принципової суті російської владної моделі, навпаки, унітаризм іще глибше просякнув усі ділянки суспільного буття — економіку, політику, культуру, релігію, підкоряючи життя кожної людини вищій ідеї — примножити міць абсолютистської «добре керованої» держави, сконструйованої на раціональних принципах просвітництва. Останні, по суті, зводилися до того, що неодмінною умовою розумного і справедливого ладу є впровадження всезагальних та однакових законів.

На цьому монолітному тлі імперського державного організму неприродною аномалією

⁴ Російський імперіалізм / пер. з англ. Тараса Цимбала. — К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2010. — С. 11.

виглядали новоздобуті західні «окраїни», суспільний уклад яких спирався на засади поліцентризму й договірною співжиття «народу» та «правителів». Тому на долю Петра I та його наступників випало, як висловилося імператриця Катерина II, усунути «зухвалі мрії» з голів нових російських підданих — українців, білорусів, естонців, латишів, пізніше — поляків і литовців.

Ще відвертіше такий імперський підхід Катерина II сформулювала в 1764 р. в одній з інструкцій генерал-прокуророві князю О. В'яземському: «Мала Росія, Лифляндія і Фінляндія (Карелія. — *Авт.*), — писала імператриця, — є провінціями, якими управляють на основі конфірмованих їм привілеїв, порушити ж їх, раптом відмовившись від них, було б дуже непристойно, але й називати їх чужоземними і поводитися з ними на такій же основі було б більше ніж помилкою, можна сказати певно — безглуздя. Ці провінції, а також Смоленську (населену етнічними білорусами. — *Авт.*) треба найлегшим способом привести до того, щоб вони обрусіли й перестали дивитися, неначе вовки в ліс. Приступити до цього буде дуже легко, якщо розумні люди будуть обрані начальниками цих провінцій. Коли ж у Малоросії не буде гетьмана, то треба намагатися, щоб з часом і назва гетьманів щезла»⁵.

Але росіяни на момент вступу до модерної доби так і не розв'язали власної проблеми національної ідентичності, тобто, як влучно висловився директор Українського наукового інституту Гарвардського університету Р. Шпорлюк, коли на поч. XIX ст. поляки були нацією без держави, то росіяни — державою без нації⁶.

Росія стала багатонаціональною імперією ще до того часу, як сформувалася власне модерна російська нація. На Заході ж творення імперій відбувалося хронологічно й територіально окремо від процесу формування національної держави (зазвичай західні метрополії і їх колонії були розділені морями чи континентами). Натомість росіяни завойовували сусідні й етнічно чужі їм народи, не будучи самі певні, що таке власне «Росія», а що є лише «територіями під російським пануванням».

В імперії Романових формування модерної російської нації сповільнювалося особливим характером її деспотичної політичної системи. На Заході ж громадянське суспільство виникало незалежно від політичної влади монарха,

оскільки той був правителем своїх підданих, але не їх власником. У Росії ж монархія мала риси так званої патримоніальної системи. Цар був не лише правителем, а й повним власником і розпорядником долі своїх підданих. Оскільки громадянське суспільство залишалося слаборозвинутим, не існувало іншого поняття нації поза тим, що пов'язувалося з державою.

Династії Рюриковичів і Романових офіційно брали початки від правителів Київської Русі, тому як московські царі, так і петербурзькі імператори вважали всі землі, що колись належали їй (у тому числі й українські), частиною своєї історичної спадщини. Те, що українські землі з часом увійшли до складу Великого князівства Литовського і Руського, Речі Посполитої або ж мали власну політичну автономію й встигли виробити свої культурні, релігійні й політичні традиції, сприймалося як збочення, зумовлене нібито примусовим відмежуванням України від царя.

До часу приєднання / поглинення України Велике князівство Московське й Московське царство дуже слабо пов'язували себе з Київською Руссю, мало хто у тодішній Москві взагалі думав про Русь як про попередника Російської держави. Такий «київський міф», що й сьогодні залишається невід'ємною частиною російської національної свідомості, виник пізніше. Його сформулював у другій половині XVII ст. автор «Синопису» — архімандрит Києво-Печерської лаври І. Гізель, що зобразив Московське царство спадкоємцем Русі. «Синопис» став підручником з історії у російських школах, а його концепція була розвинута пізнішою імперською російською (й радянською) історіографією.

Існує декілька причин, чому вихідці з Малоросії (колишньої Гетьманщини) охоче брали участь у побудові ідеологічних засад Російської імперії. Топонім «Русь» від часів середньовіччя не мав суто етнічного навантаження, а вживався як синонім східного православ'я, тому гострий польсько-український конфлікт XVII ст. мав сильну релігійну основу, а для української духовної еліти природно було шукати підтримки у православній Москві — «Третього Рима». Та оскільки цей новий центр світового православ'я після заходу «Другого Рима» — Константинополя — ідеологічно був дуже слабким, київські інтелектуали подбали про його зміцнення.

Хоча реакція козацької еліти на інкорпорацію Гетьманщини до складу новопосталої Російської імперії була різною — від відкритого збройного опору аж до запопадливої служби, — врешті-решт перемогла ідея лояльності до офіційного Санкт-Петербурга. Значну роль відіграла й та обставина, що Російська імперія в останній третині XVIII ст. завдала поразок Речі Посполитій та Кримському ханату й вийшла на Північне узбережжя Чорного моря, відкривши його для української колонізації.

⁵ Сборник Императорского Русского исторического общества. — СПб. : Типография Императорской академии наук, 1871. — Т. 7. — С. 348.

⁶ Шпорлюк Р. Імперія та нації (з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://litopys.org.ua/sporl/sh09.htm>

Українські («малоросійські») інтелектуали й чиновники мали всі підстави вважати Російську імперію «своєю» батьківщиною, оскільки її геополітичне зростання було в їхніх інтересах. Своєю відданою службою вони мостили шлях цій імперії до світового тріумфу. Багато з них оплакували долю Козацької України, але вважали, що повернення до минулого неможливе. Це тривало доти, доки Російська імперія не опинилася перед викликом нових прозахідних політичних ідеологій і потреби модернізації свого суспільно-політичного й господарського ладу.

Але в 1830–1840-х роках стався величезний стрибок у розвитку вітчизняного національного руху, українські діячі вирішили творити нову українську ідеологію не на тих засадах, які пропонувала стара еліта, а на народній основі. Таке рішення мало драматичні наслідки: по суті, молоде покоління українських інтелектуалів добровільно відкидало стару спадщину й почало будувати традицію заново. Найвдаліше нову формулу української нації висловили діячі Кирило-Мефодіївського братства (1845–1847), які протиставляли демократичність українського народу російському деспотизму й польському аристократизму. Абсолютна ж більшість провідних європейських державних діячів продовжувала вважати український народ, використовуючи термін Г. Гегеля, «неісторичним» і «недержавним».

Проте з поч. ХХ ст. українсько-російське протистояння вибухнуло з небаченою силою: Визвольні змагання 1917–1921 рр. і селянський повстанський рух 1920-х — початку 1930-х років, збройний опір Української повстанської армії встановленню комуністичного тоталітарного режиму в 1943–1960 рр. і сучасна Вітчизняна війна за незалежність, розпочата у відповідь на збройну агресію Кремля в лютому 2014 р., стали прямим і логічним продовженням майже тисячолітнього (починаючи з варварського погрому Києва великим князем Володимирським Андрієм Боголюбським у березні 1169 р.) протиборства українства російській експансії.

Зрозуміло, що за такого спадку українсько-російських взаємин в умовах гібридної війни сильніші позиції має та сторона, яка здатна нав'язати суспільству власне тлумачення національної історії, тобто змінити ключові акценти в історичній пам'яті й базованій на ній національній пам'яті, а також проектувати свої трактування в інформаційний простір супротивника. Відразу ж після підписання 5 вересня 2014 р. першого Мінського протоколу щодо врегулювання становища на Сході України провідний науковий співробітник Фонду Карнегі в Москві Л. Шевцова досить влучно визначила місце й роль історії України в політичній стратегії В. Путіна.

Зокрема, вона зазначила, що після ознайомлення з фаховою літературою Путін «усвідомив,

що без України важко підтвердити легітимізацію як російського православ'я, так і російської держави, яка нібито веде свій початок від Київської Русі. Україна, що йде на Захід, забирає з собою легітимізацію російської державності, й ми залишаємося Московією, яка була населена незрозуміло ким. Росія тоді повинна буде почати відлік своєї історії не з тисячолітньої історії християнства й Хрещення Русі, а з Андрія Боголюбського, з ХІІ ст. — а це вже зовсім інша історія. Тому Україна має для Росії величезне значення. Перше: Україна для Росії — це захист власної історії, а значить, і держави. Друге — це захист Кремлем власної легітимізації. Третє — це недопущення Майдану в Росії. Четверте — виклик для Європи і західного світу»⁷.

У пошуках прийнятної версії російської історії путінський режим спершу вдався до акцентування на провідній ролі Новгороду й Старої Ладоги (а не Києва) в започаткуванні Русі й етногенезі росіян. Насправді ж навколо «Господина Великого Новгороду» і Пскова формувалася самобутній етнос, що мав чужий Москві вільнолюбний менталітет і європейську геополітичну орієнтацію, оскільки Новгород був провідним торговельним партнером Ганзейського союзу.

Згодом у Кремлі вдалися до перевіреного засобу — паплюження й викривлення історії під прикриттям «комісії з протидії фальсифікаціям історії Росії», створеної в травні 2009 р. за тодішнього президента РФ Д. Медведева. Головним завданням цього «міністерства брехні» й інформаційного зняття гібридної війни проти України стало розроблення відповідного змісту шкільних підручників з історії. Вже за два роки про їх зміст можна було судити хоча б із таких оцінок щодо ключових подій з історії України й Росії:

— діяльність Петра I та Катерини мала «позитивне значення» для України, оскільки український народ отримав захист від економічного гноблення козацькою старшиною й від грабівницьких нападів турецько-татарських феодалів;

— проголошення у 1918 р. незалежності УНР було «проявом сепаратизму», «не відповідало інтересам» українського народу й «не мало» всенародної підтримки;

— в Україні в 1918–1920 рр. відбулася «громадянська війна», що завершилася «закономірною перемогою» радянської влади над «зрадниками» українського народу;

— у результаті «союзу українських націоналістів із Польщею» в 1921 р. Західна Україна була «тимчасово втрачена Росією»;

⁷ Чернышев Р. Лилия Шевцова: Путин ищет новые способы удешевления Украины [Електронний ресурс]. — 17.09.2014. — Режим доступу : http://news.liga.net/interview/politics/3329055-liliya_shevtsova_putin_ishchet_novye_sposoby_udusheniya_ukrainy.htm

— голод 1921 р. в УСРР стався «внаслідок посухи»;

— Голодомор 1933 р. «не був геноцидом» українського народу, оскільки: 1) голодом були уражені також окремі райони Росії й Казахстану; 2) в УСРР голодували не лише українські селяни, а й представники етнічних меншин; 3) голод стався внаслідок посухи; 4) голод відбувся внаслідок помилок, скоєних низовими органами влади під час проведення колективізації; 5) голод був Божою карою для українців за участь в атеїстичних кампаніях влади;

— українські націоналісти «перебували на службі німецьких окупантів»; чимало з них «служило в німецькій воєнізованій організації СС»;

— УПА «стріляла в спину» Червоній армії-визволительці;

— вояки УПА — це «бандити, кримінальні злочинці»;

— голод 1946–1947 рр. в УРСР «був наслідком засухи»;

— у розпаді СРСР винні «зрадники та зовнішні сили»;

— незалежна Україна — це «неприродне державне утворення, приречене на швидку загибель» тощо⁸.

Тим часом теза про Україну як «неприродне державне утворення» була офіційно озвучена Путіним у кулуарах вищезгаданого Бухарестського саміту НАТО 2–4 квітня 2008 р., де очікувалося надання Албанії, Македонії, Хорватії, Україні й Грузії Плану дій щодо членства в Альянсі. Оскільки значною мірою внаслідок неочікуваного візиту президента РФ В. Путіна на засідання «Ради НАТО — Росія» кандидатський статус було затверджено лише за Албанією й Хорватією, а щодо України, Грузії й Македонії його відклали на невизначений термін (формально — з огляду на протидію ФРН, Франції, Італії й Греції), варто процитувати найбільш значущі пасажі з бухарестських висловлювань президента Росії.

Спершу він безапеляційно запевнив глав держав і урядів членів Альянсу, що «на Україні там третина взагалі етнічні росіяни... Є регіони, де цілком лише російське населення проживає, скажімо, в Криму. 90 % — це росіяни. Україна взагалі складна дуже держава. Україна в тому вигляді, в якому вона сьогодні існує, вона була створена за радянського часу; вона отримала територію від Польщі — після Другої світової війни, від Чехословаччини, від Румунії... Значить, від Росії величезні території отримала на сході й на півдні країни. Це складне державне утворення. І якщо це внести туди натовську проблематику, інші

⁸ Рудюк С. Як створити образ ворога? Україна в російських підручниках [Електронний ресурс]. — 18.09.2011. — Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/09/18/54961/>

проблеми, це взагалі може поставити на грань існування самої державності... Ну, сімнадцять мільйонів росіян на Україні живе... Південь, південь України цілком, там тільки одні росіяни, Крим просто отриманий Україною рішенням політбюро ЦК КПРС. Навіть не проведено було державних процедур із передачі цієї території»⁹.

Звичайно, можна було б відразу зловити радників і спічрайтерів російського президента на відвертій брехні, оскільки Всеукраїнський перепис населення 2001 р. засвідчив проживання не 17 млн етнічних росіян в Україні, а лише 8,334 млн осіб, що становили 17,3 % людності — аж ніяк не третину¹⁰. Навіть в Автономній Республіці Крим росіяни становили тільки 58,5% населення¹¹, а не 90 %, як стверджував президент Росії.

Однак справжню сутність своєї антиукраїнської політики В. Путін виказав на закритій зустрічі «Ради НАТО — Росія» 4 квітня 2008 р., де кремлівському лідерові можна було не дотримуватися «дипломатичного протоколу й етикету». Спочатку президент Росії попередив співрозмовників, що офіційна Москва сприймає наближення НАТО до російських кордонів як реальну загрозу державним інтересам і пообіцяв адекватні заходи у відповідь. А в разі надання Альянсом ПДЧ Грузії В. Путін, спираючись на «косовський прецедент», загрожував дипломатичним визнанням Абхазії і Південної Осетії та створенням, отже, буферної зони між НАТО і російськими кордонами.

«Але, втім, про Грузію російський президент говорив абсолютно спокійно і ніби мимохідь, — повідомив член однієї з делегацій саміту. — Коли ж мова зайшла про Україну, Путін скипів. Звертаючись до Буша, він сказав: “Ти ж розумієш, Джордже, що Україна — це навіть не держава! Що таке Україна? Частина її територій — це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами!”. І тут він досить прозоро натякнув, що коли Україну все ж приймуть у НАТО, ця держава просто припинить існування. Тобто Путін фактично пригрозив, що Росія може почати відторгнення Криму й Східної України»¹². Через кілька днів міністр закордонних справ Росії С. Лавров

⁹ Выступление Владимира Путина на саммите НАТО (Бухарест, 4 апреля 2008 года) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unian.net/politics/110868-vyistuplenie-vladimira-putina-na-sammite-nato-buharest-4-aprelya-2008-goda.html>

¹⁰ Численность и состав населения Украины по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/>

¹¹ Численность и состав населения Автономной Республики Крым по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/crimea/>

¹² Путин: «Украина — это даже не государство!» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://censor.net>

офіційно підтвердив у інтерв'ю радіо «Ехо Москви», що на саміті Альянсу в Бухаресті й під час зустрічі з президентом США в Сочі В. Путін «нагадав, як формувалася сучасна Україна в її сьогоднішніх кордонах»¹³. Отже, є всі підстави стверджувати, що стратегічні цілі міжнародної діяльності президента Росії на українському напрямі протягом його другого терміну набули чітких обрисів і залишилися незмінними до сьогодні. Причому незалежно від того, які політичні сили перебували при владі в Києві — прозахідні чи проросійські, — В. Путін не налаштований дотримуватись у взаєминах із незалежною Україною норм міжнародного права, передусім поваги до територіальної цілісності держави й недоторканності її кордонів. Україна в очах російського лідера не заслуговує навіть на міжнародний статус Фінляндії часів холодної війни, а варта лише бути «протекторатом».

Саме в цьому контексті слід шукати ключ до з'ясування причин воєнної агресії Путіна проти України після перемоги Євромайдану і Революції гідності. Вже після анексії Криму, в розпал інспірованого Кремлем сепаратистського заколоту на Донеччині й Луганщині, 17 квітня 2014 р. президент Росії наголосив в ефірі під час «Прямої лінії»: «Питання в тому, щоб забезпечити законні права й інтереси росіян і російськомовних південного сходу України — нагадаю, користуючись іще термінологією царських часів, це Новоросія: Харків, Луганськ, Донецьк, Херсон, Миколаїв, Одеса не входили до складу України за царських часів, це все території, що були передані в Україну в 20-ті роки радянським урядом. Навіщо вони це зробили, Бог їх знає. Це все відбувалося після відповідних перемог Потьомкіна й Катерини II у відомих війнах з центром у Новоросійську. Звідси і Новоросія. Потім із різних причин ці території пішли, а народ там залишився»¹⁴.

Зрозуміло, що жодним чином не «глибока стурбованість» долею й «занепокоєння» недотриманням українською владою політичних, культурних і мовних прав представників «русского мира» були і є визначальними для української політики В. Путіна. Безперечним є те, що вона спрямована на збереження й зміцнення вже фактично абсолютної влади глави Російської держави.

Протягом першого терміну президентства В. Путін силовими методами покінчив

[net.ua/resonance/294/putin_quotukraina__eto_daje_ne_gosudarstvoquot_](http://www.unian.net/ua/resonance/294/putin_quotukraina__eto_daje_ne_gosudarstvoquot_)

¹³ Лавров подтверждает слова Путина «Украина — это даже не государство» [Електронний ресурс]. — 08.04.2008. — Режим доступу : <http://www.unian.net/politics/108652-lavrov-podtverjdaet-slova-putina-ukraina-eto-daje-ne-gosudarstvo.html>

¹⁴ Прямая линия с Владимиром Путиным [Електронний ресурс]. — 17 апреля 2014 г. — Режим доступу : <http://kremlin.ru/news/20796>

із будь-якою організованою формою опозиційності в Російській Федерації, а під час другого терміну й подальшого перебування на посаді глави уряду він завершив консолідацію владної вертикалі, що завдяки «газодоларам» забезпечила життєвий мінімум традиційно невибагливому населенню Росії, реанімувала її військово-промисловий комплекс і великодержавницькі амбіції.

Але водночас ланцюг підтриманих Заходом ненасильницьких і загальнонародних «кольорових революцій» на пострадянських теренах (Грузія, Україна, Киргизстан, Молдова) міг зруйнувати в широкого загалу путінський імідж «успішного менеджера». Саме в цьому контексті Кремль мав не допустити вдалої й ефективної реалізації «європейського вибору України» — демократичного реформування її політико-правової системи, модернізації переведеної на ринкові рейки економіки й банківсько-фінансової сфери, набуття повноцінного членства в ЄС і НАТО, що цілковито гарантувало б національну безпеку держави.

Успішна й приваблива Україна, на переконання В. Путіна, кинула б серйозний виклик його самодержавному режимові, поставила б під питання не лише регіональні, а й глобальні проекти «демократа чистої води», як себе полюбляє рекламувати російський лідер. Тому з метою внутрішньополітичної й фінансово-економічної дестабілізації України, а також її міжнародно-політичної дискредитації для В. Путіна всі засоби стали прийнятними: інформаційно-пропагандистська, «газова» й гібридна війни; фальсифікація історії й пограння чинних міжнародних, передусім двосторонніх угод; силовий тиск на міждержавному кордоні й організація та живлення сепаратистських заколотів.

Отже, у ході гібридної війни проти України Росія не лише системно використовує притаманні колоніальній імперії методи, особливо в боротьбі за епізоди спільного історичного минулого, а й, не вагаючись, фальсифікує та перекручує факти для підтвердження своєї позиції. Загалом ідеться про існування в Кремлі програми справжньої «русифікації» історії пострадянських теренів, протистояти якій нині доволі проблематично. Доводиться визнати, що російське керівництво ефективно експлуатує концепцію імперського історичного минулого, поблажливо «дозволяючи» Україні існувати, але без шансів на адекватний європейський розвиток. Тому «битви» за історію й інформацію будуть для нашої держави важкими, але необхідними для реалізації її європейського і євроатлантичного вибору.

В. Горбулін зауважив, що інформаційна складова, яка є наскрізною темою гібридної війни, все ж виконує не самостійну, а допоміжну роль, більшою мірою супроводжуючи воєнну фазу операції.

Але у війні за незалежність України маємо справу не просто з ворожою пропагандою, а з тим, що фахівці-інформаційники слушно характеризують як «війну смислів / сенсів», початок якої можна умовно віднести до 2006–2007 рр. Для ретрансляції таких смислів задіяна вся множина каналів донесення інформації, а основним структурним елементом виступають симулякри, тобто образи того, чого насправді не існує: «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розп'яті хлопчики», застосування Україною заборонених озброєнь. Стратегічна мета експлуатації цих симулякрів, наголошує В. Горбулін, замінити об'єктивні уявлення цільових груп про характер збройного конфлікту тими «інформаційними фантомами», які потрібні агресорам¹⁵.

Впадає в очі й те, що іміджева й інформаційна складові «гібридної» агресії Кремля проти України мають вражаючі аналоги в історії війн Росії / Московії за опанування українськими землями. Сьогоднішня відрізняється від минулого лише комбінацією рис, помноженою на новітній рівень технологій і суспільних комунікацій, а також специфікою співвідношення сил на міжнародній арені й стереотипів думання.

Типовим іміджево-інформаційним засобом російських еліт у війнах з Українською державою є офіційні заперечення своєї участі чи безпосередньої причетності до бойових дій. Чи не вперше такий засіб був використаний під час війни 1658–1659 рр., коли вторгнення в Козацьку Україну московських військ під проводом князів Г. Ромодановського й О. Трубецького не супроводжувалося оголошенням війни. Так само на початку грудня 1917 р. після ультиматуму Українській Народній Республіці уряд радянської Росії офіційно не оголошував війну Україні, а виступив із заявою, що, відхиливши цей ультиматум, Центральна Рада поставила себе в умови війни з радянською Росією. І та надсилає війська в Україну для захисту «трудящих мас».

Аналогом такого крутіїства наразі стала постановою Ради Федерації Росії від 1 березня 2014 р., що надавала президентові В. Путіну дозвіл вводити війська на територію незалежної України задля «нормалізації суспільно-політичної ситуації» й «виходячи з інтересів безпеки громадян Російської Федерації, наших співвітчизників та особового складу військового контингенту Збройних сил Російської Федерації, який дислокується відповідно до міжнародного договору на території України (Автономна Республіка Крим)». А 25 червня того ж року, коли кримський сценарій не спрацював у східних областях України, Рада Федерації по-близнірському скасувала цей дозвіл на не менш глумливе прохання В. Путіна.

¹⁵ Горбулін В.П. «Гібридна війна»... — С. 8.

За два роки, зазнавши чималих фінансово-економічних втрат від санкцій з боку США і ЄС та переконавшись у неможливості швидкої перемоги в гібридній війні проти України, кремлівська пропаганда стурбувалася «нормалізацією» взаємин між «братерськими» народами. Зокрема, вона стала закликати до «примирення», «відмови від лексики ненависті», «спілкування з чистого аркуша», а також апелювати до «очікувань миру в Україні». Задля практичного забезпечення цієї облудної пропагандистської кампанії влітку 2016 р. були задіяні форуми псевдопацифістів, публікації сфальсифікованих соціологічних досліджень, українсько-російські конференції блогерів і навіть «хресний хід за мир» парафіян УПЦ Московського патріархату.

Важливе місце в арсеналі інформаційних та іміджевих засобів російської / московської агресії посіли провокування й підживлення антидержавних рухів і громадянської війни, спекуляція на примітивізмі низів у різних комбінаціях. Уперше ці засоби було застосовано, напр., у 1480-х роках, коли на службу до Івана III перейшли «верховські князі» Воротинські, Одоєвські, Трубецькі та Бельовські зі своїми володіннями у верхній течії Оки й на Чернігово-Сіверщині. Причому формально війну тоді так і не було оголошено. А в квітні 1500 р., за свідченнями кремлівських джерел, «прислали до великого князя Івана Васильовича, государя всієї Русі, бити чолом князь Семен, князя Івана син Андрійовича Можайського (тодішній володар Чернігова, Гомеля й Стародуба. — *Авт.*), і князь Василій, князя Івана син Дмитрійовича Шемякіна (йому належали Рильськ і Новгород-Сіверський. — *Авт.*), що на них прийшла велика нужда про грецький закон, і государ би їх пожалував, взяв до себе і з вотчинами»¹⁶. Обидва прецеденти були пізньосередньовічним аналогом нинішніх спроб В. Путіна обставити збройну агресію до Криму та Донбасу так, що Росія ніби лише підтримує бажання місцевого російськомовного населення підпорядковуватися офіційній Москві.

У литовсько-московській війні 1507–1508 рр. Москва вперше намагалася використати для деморалізації супротивника внутрішню міжусобицю у Великому князівстві Литовському і Руському — повстання під проводом князя М. Глинського, рід якого походив від сина знаменитого темника Мамаєва — Мансур-Кията. У вересні 1508 р. після низки поразок Глинський із братами й прибічниками втік до Москви, племінниця князя Михайла — Олена Василівна стала другою жінкою Василя III і матір'ю першого московського

¹⁶ Кром М.М. Меж Русью и Литвою. Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV — первой трети XVI в. — М.: Квадрига; Объединённая редакция МВД России, 2010. — С. 98.

царя — Івана IV Грозного. А у війні 1658–1659 рр. Кремль уперше використав тактику формування квазідержавних утворень на території України: в обозі карального московського війська перебував маріонетковий «наказний гетьман» І. Безпалий, якого Москва протиставила законному правителю — гетьманові І. Виговському. Достоту як навесні 2014 р. керівників так званих ДНР і ЛНР.

Під час Визвольних змагань 1917–1921 рр. всі ці російські тактики були доведені майже до досконалості: нацькування низів на державну владу за допомогою безмежної соціальної демагогії; створення маріонеткових сепаратистських республік; переманювання українських військових формувань на свій бік; організація заколотів у містах східних і південних регіонів УНР. Тоді ж Москва намагалася видавати свою неодноразову агресію проти УНР за суто громадянський конфлікт в Україні, в якому очолювані більшовиками «народні маси» воюють із контрреволюцією. У протистоянні з УПА радянська сторона активно використовувала провокації, коли перевдягнені підрозділи НКВС видавали себе за українських повстанців. У XVI–XVIII ст. гасло оборони православ'я мало той самий сенс, що на початку XXI ст. кремлівські заклики до «захисту співвітчизників». А сучасна кремлівська ідеологема про «русский мир» є прямою аналогією ідеї XVII–XVIII ст. про створення православного світу на чолі з «білим царем».

У зверненні з нагоди святкування Дня Європи в Україні 21 травня 2016 р. Президент України П. Порошенко так підсумував результати російської гібридної агресії: «Сьогодні саме ми, українці, захищаємо Європу від варварства, тиранії, тероризму, агресії, мілітаризму, які нависли над всім нашим континентом. Ми, українці, сьогодні на передовій захисту європейської цивілізації. Наша Революція гідності — була революцією за Європу. Наша боротьба проти російської агресії — є боротьбою за Європу». І додав, що задля якнайшвидшого повернення України до спільного європейського дому слід передусім забезпечити «ефективне протистояння російській агресії», для чого за два роки спільними зусиллями була сформована українська армія, а попереднього дня на засіданні РНБО ухвалено «Стратегічний оборонний бюлетень, який є дорожньою картою реформування сектора оборони і безпеки і побудови нового рівня співпраці України і НАТО. І на сьогоднішній день ми, хто зупинив сотні російських танків, тисячі одиниць артилерії, навалу Росії — ми захистили Європу»¹⁷.

¹⁷ Звернення Президента Петра Порошенка з нагоди святкування Дня Європи в Україні [Електронний ресурс]. — 21.05.2016. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-petroshenka-z-nagodi-svyatkuvanny-37145>

Саме сформульовані Главою Держави положення і вказують на дійсні наслідки гібридної війни Росії проти України, а не лише тимчасове порушення її територіальної цілісності внаслідок анексії Кремлем Криму й сепаратистського заколоту в Донецькій і Луганській областях, російської окупації їх східних районів. Ментально миролюбна (протягом усієї новітньої державності Україна вирізнялася на теренах СНД дійсно мирним характером свого розвитку й компромісними шляхами врегулювання внутрішньополітичних суперечностей) колишня «нація гречкосіїв» на перевірку виявилася не «хлопчиком для биття», а численні приклади самовідданості українців у відсічі російської агресії в ході Вітчизняної війни за незалежність стали справжнім відкриттям для багатьох європейців і американців.

Масова жертовність українців з різних регіонів держави, поява добровольців і добровольчих батальйонів («Азов», «Айдар», «Дніпро», «Донбас», ДУК «Правий сектор» та ін.) за фактичної відсутності регулярних Збройних сил України, які ще належало створити, розгортання волонтерського руху, — все це засвідчило сприйняття більшістю населення України протидії російській військовій агресії як своєї кровної справи. Таким чином, головну складову іміджево-інформаційної площини гібридної війни — війну за голови українців — В. Путін програв. Набуття ж війною ознак Вітчизняної для українців, як її вперше назвав П. Порошенко у промові на відзначенні 23-ї річниці Незалежності України, мало б стати найбільшим шоком для кремлівського лідера. Адже стратегії останнього будувалися на твердому переконанні, що українці й росіяни — один народ, а тому українці, за невеликим винятком «бандерівців», на психологічному рівні нібито неготові всерйоз воювати з «рідними братами-росіянами». А відтак полетіли шкереберть усі попередні плани гібридної війни-бліцкригу. І путінські бравади, що за два дні він був би в Києві, а за два тижні дійшов би до Львова, лише відтінювали крах стратегії Кремля. Чому ж не дійшов, якщо міг? Адже навесні 2014 р. українська армія була майже цілком зруйнованою, Міністерство оборони України й СБУ уражені корупцією й переповнені зрадниками та непрофесіоналами.

Та на заваді реалізації путінського плану т. зв. «Новоросії» стала реакція абсолютної більшості населення областей, що мали увійти до неї: Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської, Миколаївської й Одеської. Реалізувати там «кримський сценарій» і організувати парад сепаратистських «республік» В. Путіну не вдалося. Навпаки, російська агресія спричинила небачений сплеск патріотизму й пришвидшила звільнення свідомості місцевих, майже всуціль російськомовних громадян від ідеологічних міфів, дбайливо культивованих спершу

Петербургом, а потім Москвою впродовж більш ніж двох століть.

І справа навіть не в тому, що міста зарясніли барвами українського державного / національного прапора, масовими стали паради вишиванок, а футбольні фанати харківського «Металіста» подарували пісню про Путіна, що вмить стала народною й поширилася всім світом. Саме українці зазначених областей виявили чи не найбільшу активність у протидії наступові «русской весны» й склали ядро добровольчих батальйонів та волонтерського руху, стали опорою новопризначених глав адміністрацій, що зуміли не допустити хаосу й анархії. А глава Дніпропетровської обласної державної адміністрації І. Коломойський перетворив обласний центр на справжню цитадель опору російській агресії й сепаратизму, головний логістичний і медичний осередок для української армії. Неприємним сюрпризом для В. Путіна

стала й реакція мешканців Маріуполя після звільнення міста 13 червня 2014 р. від терористичних формувань ДНР — вони вийшли на будівництво оборонних споруд, почали всіляко підтримувати захисників «українського Сталінграда», а міська рада виділила кошти на спорудження фортифікаційних укріплень.

Безумовно, після пережитого в 2014–2015 рр. Україна зобов'язана не лише вижити, а й перемагати у гібридній війні з Росією та, нарешті, реалізувати свій європейський вибір. Однак, на жаль, вітчизняна історія переповнена доказами того, як українці намагалися здолати ті труднощі, що самі ж створювали. Сучасна Українська держава тут не є винятком. Але, на нашу думку, чверті століття достатньо, щоб озирнутися й належним чином критично оцінити пройдений шлях, аби відповісти, де звернули в небажаному напрямку й чому.

ДЖЕРЕЛА

1. Выступление Владимира Путина на саммите НАТО (Бухарест, 4 апреля 2008 года) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unian.net/politics/110868-vystuplenie-vladimira-putina-na-sammite-nato-buharest-4-aprelya-2008-goda.html>
2. Головченко В.І. «Новоросія»: містифікація й реалії / Володимир Головченко // Наукові записки Міжнарод. гуманітар. ун-ту : зб. матер. Першої міжнародної мультидисциплінарної конференції Міжнарод. гуманітар. ун-ту, 15 травня 2015 р. — Одеса : Фенікс, 2015. — Вип. 23. — С. 142–146.
3. Головченко В.І. «Новоросія» чи Україна? (Українсько-російський державний кордон у ретроспективі) / Володимир Головченко // Наук. записки Ін-ту політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. — К. : ІППЕНД, 2015. — № 1 (75). — С. 231–243.
4. Головченко В. Витоки агресивності зовнішньої політики Росії / Володимир Головченко // Київ. іст. студ.: наук. журнал. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 2. — С. 68–75.
5. Головченко В. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження / Володимир Головченко, Микола Дорошко. — К. : Ніка-Центр, 2016. — 184 с.
6. Горбулін В.П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / Володимир Павлович Горбулін // Стратегічні пріоритети. — 2014. — № 4 (33). — С. 5–12.
7. Звернення Президента Петра Порошенка з нагоди святкування Дня Європи в Україні [Електронний ресурс]. — 21.05.2016 — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-petra-poroshenka-z-nagodi-svyatkuvanny-37145>
8. Кром М.М. Меж Русью и Литвою. Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV — первой трети XVI в. / М.М. Кром. — М. : Квадрига; Объединённая редакция МВД России, 2010. — 320 с.
9. Лавров подтверждает слова Путина «Украина — это даже не государство» [Електронний ресурс]. — 08.04.2008. — Режим доступу : <http://www.unian.net/politics/108652-lavrov-podtverjdaet-slova-putina-ukraina-eto-daje-ne-gosudarstvo.html>
10. Прямая линия с Владимиром Путиным [Електронний ресурс]. — 17 апреля 2014 г. — Режим доступу : <http://kremlin.ru/news/20796>
11. Путин: «Украина — это даже не государство!» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://sensor.net.ua/resonance/294/putin_quotukraina__eto_daje_ne_gosudarstvoquot
12. Російський імперіалізм / пер. з англ. Тараса Цимбала. — К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2010. — 395 с.
13. Рудюк С. Як створити образ ворога? Україна в російських підручниках [Електронний ресурс] / Сергій Рудюк. — 18.09.2011. — Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/09/18/54961/>
14. Сборник Императорского Русского исторического общества. — СПб. : Типография Императорской академии наук, 1871. — Т. 7. — 417 с.

15. Чернышев Р. Лилия Шевцова: Путин ищет новые способы удушения Украины [Электронный ресурс] / Роман Чернышев. — 17.09.2014. — Режим доступа : http://news.liga.net/interview/politics/3329055-liliya_shevtsova_putin_ishchet_novye_sposoby_udusheniya_ukrainy_.htm
16. Численность и состав населения Автономной Республики Крым по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/crimea/>
17. Численность и состав населения Украины по итогам Всеукраинской переписи населения 2001 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/>
18. Шпорлюк Р. Імперія та нації (з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі) [Електронний ресурс] / Роман Шпорлюк. — Режим доступа : <http://litopys.org.ua/sporl/sh09.htm>
19. Mandelbaum M. The Down of Peace in Europe // Twentieth Century Fund Book. — New York: Priority Pr Pubns, 1996. — 207 p.

REFERENCES

1. Vystupleniie Vladimira Putina na sammite NATO (Buharest, 4 apreliya 2008 goda) [Elektronnyi resurs]. — Rezhim dostupa : <http://www.unian.net/politics/110868-vyistuplenie-vladimira-putina-na-sammite-nato-buharest-4-aprelya-2008-goda.html>
2. Holovchenko V.I. «Novorosii»: mistifikatsiia i realii / Volodymyr Holovchenko // Naukovi zapysky mizhnarod. humanitar. un-tu: zb. mater. Pershoi mizhnarodnoi multidistsyplinarnoi konferentsii mizhnarod. humanitar. un-tu, 15 travnia 2015-ho. — Odesa : Feniks, 2015. — Vyp. 23. — S. 142–146.
3. Holovchenko V.I. «Novorosii» chy Ukrayina? (Ukrayinsko-rosiyskyi derzhavnyi kordon u retrospektivi) / Volodymyr Holovchenko // Nauk. zapysky In-tu polit. y etnonats. doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. — K. : IPIEND, 2015. — № 1 (75). — S. 231–243.
4. Holovchenko V. Vytoky ahresivnosti zovnishnoi polityky Rosii / Volodymyr Holovchenko // Kyiv. ist. stud.: nauk. zhurnal. — K. : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2016. — № 2. — S. 68–75.
5. Holovchenko V. Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: istoryko-politychne doslidzhennia / Volodymyr Holovchenko, Mykola Doroshko. — K. : Nika-Tsentr, 2016. — 184 s.
6. Horbulin V.P. «Hibrydna viyna» yak Kliuchovyi instrument rosiiskoi heostrategii revanshu / Volodymyr Pavlovych Horbulin // Stratehichni Priorytety. — 2014. — № 4 (33). — S. 5–12.
7. Zvernennia Prezydenta Petra Poroshenka z nahody sviatkovannia Dnia Yevropy v Ukraini [Elektronnyi resurs]. — 21.05.2016. — Rezhim dostupa : <http://www.president.gov.ua/news/zvernennya-prezidenta-petra-poroshenka-z-nagodi-svyatkuvanny-37145>
8. Krom M.M. Mezh Rusiu i Litvoi. Pogranichnyie zemli v sisteme russko-litovskikh otnoshenii kontsa XV — pervoi treti XVI v. / M.M. Krom. — M. : Kvadriga; Obiedinonnaia redaktsiia MVD Rossii, 2010. — 320 s.
9. Lavrov podtverzhdaet slova Putina «Ukraina — eto dazhe ne gosudarstvo» [Elektronnyi resurs]. — 08.04.2008 — Rezhim dostupa : <http://www.unian.net/politics/108652-lavrov-podtverjdaet-slova-putina-ukraina-eto-daje-ne-gosudarstvo.html>
10. Priamaia liniia s Vladimirom Putinym [Elektronnyi resurs]. — 17 apreliya 2014 g. — Rezhim dostupa : <http://kremlin.ru/news/20796>
11. Putin: «Ukraina — eto dazhe ne pravitelstvo!» [Elektronnyi resurs]. — Rezhim dostupa : http://censor.net.ua/resonance/294/putin_quotukraina_eto_daje_ne_gosudarstvoquot-
12. Rosiiskyi Imperializm / per. z anhl. Tarasa Tsymbala. — K. : VD «Kyievo-Mohylyanska akademiia», 2010. — 395 s.
13. Rudiuk S. Yak stvoryty obraz voroha? Ukraina v rosiiskykh pidruchnykakh [Elektronnyi resurs] / Serhiy Rudiuk. — 18.09.2011 — Rezhim dostupa : <http://www.istpravda.com.ua/digest/2011/09/18/54961/>
14. Sbornik Imperatorskogo Russkogo istoricheskogo obshchestva. — SPb. : Tipografiia imperatorskoi akademii nauk, 1871. — T. 7. — 417 s.
15. Chernyshev R. Liliya Shevtsova: Putin ishchet novyie sposoby udusheniia Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Roman Chernyshev. — 17.09.2014 — Rezhim dostupa : http://news.liga.net/interview/politics/3329055-liliya_shevtsova_putin_ishchet_novye_sposoby_udusheniya_ukrainy_.htm
16. Chislennost i sostav naseleniia Avtonomnoi Respubliki Krym po Itogam Vseukrainskoi perepisi naseleniia 2001 goda [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/crimea/>
17. Chislennost i sostav naseleniia Ukrainy po itogam Vseukrainskoi perepisi naseleniia 2001 goda [Elektronnyi resurs]. — Rezhim dostupa : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/general/nationality/>
18. Shporliuk R. Imperiia ta natsii (z istorychnoho dosvidu Ukrainy, Rosii, Polshchi ta Belarusi) [Elektronnyi resurs] / Roman Shporliuk. — Rezhim dostupa : <http://litopys.org.ua/sporl/sh09.htm>
19. Mandelbaum M. The Down of Peace in Europe // Twentieth Century Fund Book. — New York: Priority Pr Pubns, 1996. — 207 p.

Владимир Головченко

ИСТОРИКО-ИНФОРМАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ГИБРИДНОЙ АГРЕССИИ РОССИИ ПРОТИВ УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА

В статье раскрыта сущность историко-информационной составляющей вооруженной агрессии Российской Федерации против независимой Украины после победы Революции достоинства. Исторический экскурс со времен Киевской Руси свидетельствует о тенденции правителей Московского княжества, царства, Российской империи и советского режима вести против Украины политику за аналогом, который сегодня именуется «гибридной войной». Современная политика Кремля только подтверждает ментальную сущность ордынской империи, которая подпитывается исключительно внешними завоеваниями с использованием новейших политических технологий, попирая международное право.

Ключевые слова: агрессия, гибридная война, государство, история, независимость, стратегия.

Volodymyr Holovchenko

HISTORICAL-INFORMATION COMPONENT OF THE RUSSIAN HYBRID AGGRESSION AGAINST THE UKRAINIAN STATE

Unprovoked armed aggression of Russia against Ukraine after victory of the Dignity Revolution in it, annexation of Crimea, kindling and financial and material support of separatist rebellions in the eastern regions of our country actualized analysis of international-historical reasons of aggressive behavior of Russia, primarily regarding the former Soviet republics, and of historical-information component of the Russian hybrid war. Therefore, an attempt to look back this problem in the context of the medieval international relations in Central and Eastern Europe and the formation of autocratic ideology of the Grand Duchy of Moscow, the Moscow kingdom and the Russian Empire was made in article.

In view of that the Rurik and Romanov dynasties are officially descended from the rulers of Kyiv Rus, Moscow grand dukes, kings as well as Petersburg emperors considered all the lands (in particular, Ukrainian ones), that once belonged to Rus, as part of their historical heritage. Joining and later incorporation of Ukraine into the Russian Empire, from their point of view, was like returning of lost once patrimony. And the fact that the Ukrainian and Belorussian lands formerly were part of the Grand Duchy of Lithuania and Rus and Rzeczpospolita, or had their own political autonomy and time to develop a separate cultural, religious and public-political tradition, was seen as distortions caused by ostensibly forced distancing of these countries. Leading Moscow and St. Petersburg intellectuals both conservative and liberal-democratic were able to argue about the nature of Russian nationality, but they never had the slightest doubt as to "Russianness" of the Ukrainian, Belarusian and Baltic lands. This view completely coincides with the official position of the Russian autocracy and is now the basis for the foreign policy strategy of Vladimir Putin.

The aggressive and defiant Russian behavior in the international arena has violated the sovereignty of Ukraine and destroyed its territorial integrity, ignored the basic rules and principles of the international law and set architecture of European security and post-bipolar world order before serious challenges, not seen since the Cold War. Thus, the problem of Ukraine's national security went beyond its national borders and has become a regional and global dimension. Therefore, only receiving full membership in NATO and the European Union (and exclusively in this order as experience shows of all EU members except Austria, Finland and Sweden) is the most effective way to strengthen national security of Ukraine. In this context the strategic partnership between Ukraine and the United States acquires the critical importance for security and success of political and economic reform in Ukraine, it is undoubtedly useful also for the whole region of Central and Eastern Europe.

Successful and attractive Ukraine, in the opinion of Putin, left a serious challenge to his autocratic regime would put into question not only Kremlin regional but also global projects. Therefore, to internal and financial-economic destabilization of Ukraine, its international political discrediting for Putin all means were and are acceptable: information and propagandist, "gas" and "hybrid war"; falsification of national and world history and trampling of current international, primarily bilateral, agreements, power pressure, organization and supply of separatist insurgencies.

Key words: aggression, hybrid warfare, state, history, independence, strategy.

Дата надходження статті до редакції: 11.01.2017 р.